

Če bomo učencem večkrat tako prikazali pisano slogovno paleto posrečenih spisnih začetkov, jih bomo zanesljivo spodbudili k še vnetejšemu iskanju svojega, novega izraza in pospešili rast tudi najmanj samozavestnega in na videz najbolj nebogljenega med njimi. Ob vsaki novi šolski nalogi bomo odkrivali vse večje in večje število zglednih primerov, da se bomo nazadnje pri izbiranju za obravnavo že kar težko odločali. Zmeraj pa si naj izbrano gradivo zapišejo tudi učenci.

Postopek, ki smo ga doslej opisovali, torej seznanja z raznolikimi možnostmi za oblikovanje začetka spisa na dano temo, hkrati pa s temi primeri, vzetimi iz izdelkov učencev samih, vplivamo na nadaljnji razvoj izraznih, slogovnih in gradbenih sposobnosti. Vendar je za zadovoljivo rešitev druge naloge treba iti še korak naprej, od metode prikazovanja k urjenju, da bi tem bolj zanesljivo dosegli končni cilj — samostojno izvirno uporabo usvojenega načela v domačih, šolskih in raznih natečajnih spisih.

Vaje, ki jih opravljamo v šoli in tudi doma, naj potekajo takole: učitelj določi naslov spisa (ali dva, tri), vsak učenec pa oblikuje po tri, štiri, pet ... začetkov v enem, dveh, treh stavkih. Količino in obseg večamo postopno. Posebno skrbimo, da za urjenje predvidimo razne teme in zlasti še različne vrste in oblike spisa (doživljajski, domišljijski, opis, oris itn.), ki nanje učence razločno opozorimo. Vsaka zvrst ima namreč neke svoje slogovne in gradbene zakonitosti. Takšno delo je učencem všeč in se izkažejo z dejavnostjo, ker lahko sprostijo svojo ustvarjalnost z otipljivim koristnim namenom.

Naslednji korak je prehod h koncu spisa. Spet velja primera s šahom: poleg začetnih potez so temeljito obdelane in razčlenjene končnice, in tega dvojega se učijo šahisti tudi teoretično. Srednja igra ima namreč tako široke razsežnosti in številne kombinacije, da jih je težko zajeti v količjak uporabna pravila.

Za konce spisa pride metodično v poštev vse tisto, kar smo rekli o začetkih, pa naj gre za zglede, vrednotenje ali vaje. Namesto da bi se ponavljali, si raje ogledjmo nekaj primerov iz spisa o pustu:

1. *Oj, kako sem te bila vesela, ti norčavi pust!*
2. *O pust, moral bi biti cel mesec, pa bi bilo res lepo. On pa nas ne posluša, z nočjo odide in se šele čez leto dni vrne.*
3. *Nekateri pa pravijo: »Pust je pust — vseh norcev god!« In tako pravim sedaj tudi jaz.*
4. *Letos se ga pa nisem veselila, ker ni nič novega. Ko pojemo vse, ni duha ne sluha o pustu.*
5. *Letos pa se nisem več našemil. Raje sem gledal vesele puste in poslušal njihovo razposajeno kričanje: »Pust, pust, masten okrog ust!«*

Zapiski, ocene in poročila

MEMENTO OB 2. KNJIGI CANKARJEVEGA ZBRANEGA DELA*

Z izidom 2. knjige ZD se je zaključila objava pesniškega opusa Ivana Cankarja v Zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev, s čimer je ta del njegovega literarnega snovanja dobil svojo kolikor toliko zaokroženo podobo.

* Ivan Cankar: Zbrano delo. Druga knjiga. — Erotika 1902. Neobjavljene pesmi. Nemške pesmi. Dodatek (Pesmi 1893—1914). Ljubljana, DŽS 1968. 418 + (I)str. 8°.

Če sedaj na splošno ocenimo delo urednika Franceta Bernika, moramo reči, da na to opravilo ni bil ravno najbolje pripravljen. Pokazalo se je, da ne pozna dovolj celotnega Cankarjevega teksta v njegovih Zbranih spisih in da ni preveč razgledan nad tistim pesniškim gradivom, ki je bilo postumno objavljeno v raznih listih, revijah in zbornikih. To svojo trditev sem dokazal že v obeh svojih člankih o 1. knjigi ZD v Naših razgledih in bom dokazal še v dveh primerih v tem članku.

Pri zbiranju gradiva si urednik v svojo škodo tudi ni pomagal z izsledki naših bibliografov od pisateljeve smrti pa do najnovejšega časa. V roke ni vzel niti temeljne (čeprav nepopolne) bibliografije, ki jo je v brošuri Ivan Cankar glasnik naših dni (1946) objavila Štefka Bulovec, kaj šele bibliografije, ki jo je izdal Leksikografski zavod v Zagrebu. Kdo drug če ne urednik zbranega dela bi moral natančno poznati vse razpoložljive tekste pisatelja, ki ga ureja, saj je to prva in temeljna njegova naloga!

V naslednjem podajam nekaj kritičnih opomb k urednikovem delu pri 2. knjigi ZD. Ugotavljam, da se je precej površno seznanil z ustreznim gradivom, ki zadeva ocenjevanje nove izdaje Erotike. Kritičnik v reviji Dom in svet, ki se je podpisal pod oceno samo s šifro L., je po urednikovem mnenju Leopold Lenard, čeprav se je le-ta šele naslednje leto (1903) uvrstil med sodelavce revije (gl. SBL I, str. 634), medtem ko se je začel s Cankarjem kritično ukvarjati šele leta 1908. Če bi se urednik — kakor bi bilo pričakovati — malo nadrobneje seznanil z opombami k Cankarjevimi Zbranim spisom in bi odprl 1. zvezek na str. 310, bi iz citata Izidorja Cankarja lahko posnel, da je bil ocenjevalec L. sam urednik revije, Evgen Lampe, ki je nato nad 10 let v Domu in svetu kritično spremljal skoraj vse v tisti dobi izšle Cankarjeve knjige.

Ob sicer pravilni ugotovitvi, da Erotika 1902 ni zbudila take pozornosti in polemike v javnosti kakor njena prva izdaja in da je zato tudi kritičnega gradiva zanjo razmeroma malo, je treba hkrati poudariti, da se je urednik premalo potrudil, da bi ob tej skromnosti navedel še kaj več kritičnih glasov, kot jih je. Sicer se mi zdi, da je hotel biti pri razboru kritik čimbolj popoln, saj je npr. med ocene prišel celo samo naslov knjige in ime založnika s ceno publikacije, kar je namesto kritike izšlo v tržaški reviji Slovenka. Če pa je dalje navedel kratko opozorilo na novo knjigo v Učiteljskem tovarišu z dne 1. avgusta 1902, naj bi časopis prelistal še malo dalje, saj bi v številki z dne 1. oktobra 1902 na str. 222 naletel na nepodpisano priporočilno oceno knjige. Prav tako bi ne smel spregledati praškega Slovenskega prehleda, ki je v teh letih zvesto spremljal vso pomembno slovensko knjižno produkcijo. Že v pregledu za leto 1901 je kritik Fran Vidic naznanil izid nove izdaje Erotike za leto 1902 (gl. Slovanský prehled 1901-02, str. 439), nato pa je napisal nekaj več kritičnih besed o knjigi v pregledu za leto 1902 (gl. SPř 1902-03, str. 308 in 309).

Tudi v sarajevski Nadi se je spet oglasil Jakob Žnidaršič, ki je pod šifro N-n objavil o knjigi daljše zanimivo poročilo (gl. Nada 1902, str. 266). Predvsem na Cankarjev Epilog k Erotiki 1902 je še posebej ostro reagiral dr. Pavel Turner v svojem članku Beseda o naši »modernej« (gl. Popotnik 1902, str. 265 in 267). V nekakšni dokončni oceni vsega Cankarjevega pesništva sploh, s posebnim ozirom na Erotiko 1902, je povedal svoje mnenje o zbirki Josip Regali v članku Mlada slovenska lirika (gl. Slovan 1902-03, str. 2). Nekatere pesmi iz Erotike 1902 je kritično predstavil tudi Milan Marjanović v svojem sintetičnem članku Ivan Cankar, Studija iz slovenske beletristike (gl. Vienac, Zagreb 1903, str. 315—316 in 359—360).

K urednikovim stvarnim opombam, ki se tičeje nove izdaje Erotike, ni kaj prida pripomniti. Hvale vredno in pač težaško delo je urednik opravil s citiranjem variant za posamezne verze, pa tudi za cele pesmi, česar se je nabralo prav tako v obilni meri tudi v Dodatku. Več bi se dalo povedati o urednikovem komentarju v tem dodatku.

Ker je, kakor kaže, urednik hotel biti na str. 350 popoln v naštevanju Cankarjevih del, ki jih je navdihnila Minka Lušinova, oz. del, ki so njej posvečena, naj opozorim na to, da kronološko ni zadnje tako delo Epilog k Erotiki 1902, kakor bi sklepali iz njegove formulacije, temveč novela Pravica za pravico, ki je izšla v Ljubljanskem zvonu 1909. V eni izmed dveh prepletajočih se zgodb, ki na zunaj nimata nobene medsebojne zveze (gl. CZS XIV, str. 189—194, 203—218, 226), nastopa namreč Minka pod imenom Olga naravnost kot demonična izpraševalka pisateljave slabe vesti. Novela je bila napisana v spomin na zadnje Cankarjevo srečanje z Minko v letih 1903-04, ko je pisatelj prišel z Dunaja v Ljubljano z avtorizacijo premjere svoje drame Kralj na Betajnovi in je ob tej priliki dvakrat govoril z Lušinovo.

Naslov poglavja Neobjavljene pesmi (str. 99 in 350) se mi ne zdi posrečen, saj je vsaj polovica od 32 pesmi v tem razdelku že izšla v tisku, čeprav jih ni objavil pesnik

sam in so izšle postumno. Ob pesmi *Ko Vaša očesca prelepa sem mnenja*, da ni posvečena Heleni Pehanijevi, kakor se zdi uredniku (str. 355), marveč kakšni slučajni pesnikovi znanki, kakršni sta v tej dobi bili npr. Ana Papeževa ali Ida Božičeva. V pesmi namreč ni tistega notranjega ognja in čustvene intenzitete, ki preveva Helenine pesmi.

Zanimivo je ugotoviti — o tem sem že pisal v svojem drugem poročilu o 1. knjigi ZD (gl. Naši razgledi št. 18, 23. IX. 1967) —, kolikšno je urednikovo poznavanje Cankarjevega opusa kot celote. Samo po sebi se razume, da mora vsak izmed urednikov ZD kolikor toliko poznati celotno Cankarjevo delo, da ne bi prišlo do kakih neprijetnih presenečenj. Na str. 364 namreč pravi urednik: »V izdaji tudi ni tistih verzov, ki so organski del Cankarjeve prozne ali dramske umetnosti.« Ali se je urednik zares držal tega svojega načela? Nikakor ne! Na str. 261 druge knjige ZD je objavljena pesem O tistem fantu, ki je uhajal domov. Kaj niso v tej pesmi »verzi, ki so organski del Cankarjeve prozne... umetnosti«? Seveda so! Če bi urednik pogledal pisateljevo novelo *Življenje in smrt Petra Novljana* (CZS VI. 169—170), bi naletel (z izjemo ene besede) natančno na pesem O fantu, ki je uhajal domov. O Olgi, ki se v pesmi fant nanjo obrača, pravi urednik naivno (str. 398): »Ni izključeno, da je Olga, ki jo Cankar omenja v pesmi, Olga Grudnova...«. Interesantno je, da uredniku tolikokrat spodrsne, če se pri razlagi Cankarjevega teksta postavi na svoje noge. Tako preprosta pa le ni ta stvar! Olga je pisateljeva oseba iz novele *Življenje in smrt Petra Novljana*, ki se dogaja v ljubljanski Cukrarni, Cankar pa je vzel za model zanjo neko čisto drugo žensko. Razen tega je Olga Grudnova julija 1902, ko je pesem nastala, že štiri leta in pol počivala v grobu v Pišecah na Štajerskem. Cankar pa je razen v sonetih iz Sonetnega venca (1891) ni nikoli več jemal ne v misel ne v pesem.

To pa še ni vse. Podoben primer kakor zgoraj imamo tudi pri Cankarjevi dramski umetnosti. Na str. 135 je urednik objavil pesem *Kam*, o kam je šla moja mladost? Kljub temu, da je bral v rokopisu pripombo, da je pesem iz *Lepe Vide* (str. 362), ni vzel v roke Cankarjeve drame in tako seveda ni mogel ugotoviti, da je tudi ta pesem (spet razen ene besede) »organski del Cankarjeve... dramske umetnosti« (gl. CZS XVI, str. 304).

Če je urednik, kakor smo videli, v dveh primerih tiskal pesmi, ki bosta pozneje ponatisnjeni na ustreznem mestu Cankarjevih del »kot organski del Cankarjeve prozne ali dramske umetnosti« (tj. v sklopu novele *Življenje in smrt Petra Novljana* in drame *Lepe Vide*), pa je iz mojega prepisa pesmi, ki se hranijo v NUK in ki so posvečene Franji Opekovi, izpustil pesem *Oj listi*, *drobni listi* (gl. NUK inv. št. 82/52, str. 13), kar seveda še ni kakšna posebna nesreča, vendar je v nasprotju z znano izjavo glavnega urednika, da bo ZD prineslo vsega Cankarja.

Ob pesmi *Kako sem bil jaz nekđaj srečen* pravi urednik (str. 394), da trdim, da je pesem objavil Danilo Gorinšek. No, ker sem že nekaj trdil, naj povem še to, komu je bila pesem namenjena, čeprav bi to moral storiti urednik sam, saj bi se o tem lahko poučil iz mojega bibliografskega člančiča v *Slavistični reviji* 1948, str. 124.

Pesem *Za slovo*, kar je njen pravi naslov, je Cankar 29. julija 1895 napisal zasebni učiteljici Idi Božičevi na drugo in tretjo stran pisemskega papirja, medtem ko je na prvo stran narisal motiv iz Močilnika in ga naslovil V spomin. Ida Božičeva, roj. 1873 v Šempasu pri Gorici, je 1892 maturirala na ljubljanskem učiteljski in bila nato nekaj časa zasebna učiteljica tudi na Vrhniki, kjer je poučevala otroke vrhniškega župana Gabrijela Jelovška. Cankar se je seznanil z njo poleti 1895, le nekaj dni pred njenim odhodom na novo službeno mesto v Koprivnici blizu Rajhenburga na Štajerskem. Pozneje se je Božičeva poročila z nadučiteljem Rudolfom Wudlerjem iz Petrovc v Savinjski dolini in je bila kot učiteljica upokojena leta 1928.

V pesmi *Za slovo* Cankar razkriva novi znanki svojo osebno nesrečo, ki jo je doživel v dijaški ljubezni do Franje Opekove, s katero se je takrat dokončno razšel. V njegovi zapuščini (NUK Ms 819, ovoj 1) so se ohranila štiri pisma Ide Božičeve, ki mu jih je začela pošiljati takoj po prihodu v Koprivnico. Iz njih je razvidno, da je bila dobra prijateljica tudi s Franjo Opekovo, s katero sta si prav tako nekaj časa dopisovali. Cankarjeva pisma na njen naslov se menda niso ohranila.

V drugem pismu z dne 4. avgusta 1895, ki ga je (kakor svoje prvo z dne 2. avgusta 1895) pomotoma datirala z julijem, piše Cankarju med drugim tudi tole: »... In naj imam še toliko znancev, še toliko zabav, — vendar nekega neznatnega dijaka' iz Vrhnike — ne zabim nikdar... Kajti cenim in spoštujem ga iz dna svoje duše... Da, premnogokrat mislim nanj — ktereга srce je napolnjeno (!) vedno le z vzvišenimi in idealnimi mislimi. — — —

Res je, da se človek večkrat spreminja — in morda bote tudi Vi kedaj drugače čutili, kakor govori sedaj Vaše »Slovo« — ali vendar: vrli značaji so redki in vredni večnega spomina! —

Cankar je Idi Božičevi pošiljal v Koprivnico tudi svoje pesmi (tj. pesmi, posvečene Franji Opekovi), da je — kakor sama pravi v pismu z dne 4. avgusta 1895 — »imela vsaj kaj beriva«.

V opombah k pesmi Točajka (str. 398) urednik še vedno trmoglavo vztraja pri trditvi, da »verzi veljajo domači hčerki z gostilne, ki jo je Cankar opisal v črtici Krčma ob cesti«. (Mimogrede povedano, gostilna se ne imenuje *Pri stari šrangji*, temveč *Na stari šrangji*, o čemer se bo urednik lahko prepričal, ko se bo vozil po glavni cesti mimo Drenovega griča, ker se še danes tako imenuje. Tudi se domača hči ni pisala Šrangarjeva Francka, temveč Francka Janša. Domače ime pri gostilni je »pri starem Kolendru«. Šrangar pa je literarno ime, ki ga Cankar uporablja za gostilničarja v tej gostilni samo v svoji kmečki noveli *Sosed Luka!*)

Mislím, da sem v svojem poročilu o 3. knjigi ZD (gl. Naši razgledi št. 23, 1967, str. 667) dovolj »pozitivistično« dokazal, da štirivrstičnica, ki jo je urednik naslovil Točajka, velja Franji Opekovi, ki se je poročila 5. septembra 1897, torej le tri dni potem, ko je Cankar dokončal rokopis svoje drame Romantične duše, na katerega prvi strani je verze napisal. Tudi datiranje teh verzov je lahka stvar. Cankar namreč pravi: »Saj danes je njena poroka...«; torej so verzi nastali 5. septembra 1897, ne pa — kakor mehanično piše urednik — »med 29. julijem in 2. septembrom (1897)«, ko je drama nastajala. Francka Janševa pa se je poročila šele 19. februarja 1900, o čemer se urednik lahko prepriča, če o tem vpraša njenega sina Rudolfa Marlinija ml., upokojenega uslužbenca vrhniške občinske skupščine.

Ob Cankarjevem prevodu pesmi Ah, kako se razneživši (str. 398) bi se kazalo morda nekaj več pomuditi. Tudi meni je verze povedala književnica Vera Albrehtova, hkrati pa mi je navedla tudi njihov nemški izvornik, ki se glasi:

Ach, wie ist es süß und labend,
nun sich ausgereget habend!
Durch die Mitte der Natur
zieht sich eine Pappelschnur.

Rechts sind Bäume, links sind Bäume,
und dazwischen Zwischenräume,
und es säuselt auch ein Bach
leise, leise, ach!

Vera Albrehtova se je tedaj spominjala, da so verzi verjetno delo enega izmed bavarskih kraljev z imenom Ludvik. In res! Ti verzi so iz zbirke pesmi, ki jih je kralj Ludvik I. Bavarski (1786—1868), znan pokrovitelj in pospeševalec lepih umetnosti, izdal leta 1829. Pesniški izdelki tega poeta na prestolu so bili seveda slabi in se mu kljub trudu niso posrečili niti jezikovno niti metrično. Pesnik Heine se je iz njih neusmiljeno ponorčeval in je v veži z njimi napisal cikel treh pesmi z naslovom *Lobgesänge auf König Ludwig I. V* šesti kitici prve pesmi pravi npr. takole:

Herr Ludwig ist ein grosser Poet,
und singt er, so stürzt Apollo
vor ihm auf die Kniee und bittet und fleht:
»Halt! ein! Ich werde sonst toll, o!«

(Gl. Heines Werke in fünfzehn Teilen. Herausgeg. von Hermann Friedmann, Helene Friedmann itd. III. Teil. Nachlese. Berlin-Leipzig — Wien-Stuttgart B. 1., str. 151).

Cankar je postal pozoren na Ludvika Bavarskega ob branju Heinejevih pesmi. Izjavo, da je pesem njegov najboljši prevod, je treba seveda razumeti ironično. Še nekaj! Da bo Cankarjev prevod avtentičen, je treba Bernikovo redakcijo nekoliko popraviti. Prve kitice 4. verz je treba brati: »... drevored v podobi žnore« in ne: »... v podobe žnore«, kar je nesmisel. Druge kitice 1. verz pa: »V vrstah so topoli redki...« in ne: »Ob cesti so...« S Keslerjevimi se je Cankar seznanil najpozneje v maju, ne pa jeseni 1907, kakor zatrjuje urednik.

O premajhni urednikovi kritičnosti in previdnosti do Cankarjevih tekstov iz druge roke priča njegova objava verzov Kaj si rekla, Nina? To je apokrif, prirejen v pivski družbi po pisateljevem sonetu Kaj praviš, Nina, da sem jaz zaspan? Kdor prve verze

prisoja Cankarju, ne pozna razmerja Štefanije (Nine) Bergmanove in njenega moža do pisatelja. Res je, da ga je Nina večkrat pokarala in opominjala zavoljo njegovega nerednega življenja, nikakor pa ga ni zmerjala ali celo psovala. Oba zakonca sta imela Cankarja v veliki časti ter sta ga spoštovala in mu izkazovala prijateljske usluge, za katere jima je bil hvaležen.

Glede tega je zelo poučen nastanek soneta Kaj praviš, Nina, da sem jaz zaspan? Ne vem, kako si urednik razlaga Cankarjev zadnji verz pesmi: »... mi pošlji na to stran kozarec vina!« Prepričan sem, da teh besed še opazil ni. Vso stvar razjasni samo zgodba o nastanku soneta. Da bi pisatelj imel pri pisanju čim več miru pred ljudmi, ki so prihajali na Rožnik, mu je rožniški gospodar Karel Bergman na zahodni strani *onstran* gostilne, ob stezi, ki še danes vodi z Rožnika na Večno pot, postavil mizico s klopjo, kjer je lahko, skrit za zaraslo mejo, v miru pisal. Ko si je nekoč pri pisanju zaželel vina, je v eni potezi napisal na listek papirja duhovit sonet in ga izročil Ančki Franzotovi, ki je kot dekle pomagala sestri Nini pri gospodinjstvu, da ga je nesla v hišo. Prošnji je bilo ustrezno, kakor vselej ob takih prilikah. Pesem — hčerka trenutka — je pesniška igrača, ki je hkrati izraz prijateljskega razmerja med pisateljem in njegovo gostiteljico.

Urednik je verze. Kaj si rekla, Nina? ponatisnil iz članka Gospodična Zofka in Cankar, ki ga je po pripovedovanju Zofije Resnikove sestavil in objavil v Podobi Ivana Cankarja urednik knjige Miha Maleš. Opozarjam, da so ti spomini skrajno nezanesljivi, ker je v njih dosti pomešanih in izmišljenih dejstev ter imen, kakor so tudi polni čenč. Že to, da je rožniška gospodinja Nina zmerjala Cankarja leta 1916, ne ustreza resnici, saj je Nina že v začetku septembra 1911 z možem odšla na Koroško in ni bila od tedaj nič več rožniška gospodinja. Nekaj podobnega je tudi npr. s Cankarjevo dunajsko nevesto, ki se v spominih imenuje Gusti, čeprav je pri tem mišljena Štefka Löfflerjeva, itd.

Velika pomanjkljivost 2. knjige ZD je, da na kraju ne objavlja seznama naslovov in začetkov Cankarjevih pesmi iz obeh knjig, kar interesentu močno otežuje pregled in povzroča zamudno iskanje določene pesmi.

Zdaj pa nekaj o »znanstvenih« metodah našega urednika. V svojem poročilu o 1. knjigi ZD (gl. Naši razgledi št. 14, 1967, str. 378) sem med drugim ugotovil, da v njej niso objavljene štiri pesmi, ki bi glede na urednikova redakcijska načela morale biti uvrščene vanjo. Bernik je samo za eno pesem priznal, da zanjo ni vedel, potem pa je v svojem odgovoru z naslovom Neznanstvena in nečista kritika (gl. Naši razgledi št. 16, 1967, str. 442) dobesedno takole izjavil: »Žal moram kritika takoj prikrajšati za veselje, ki ga občuti ob uvodni ugotovitvi, da sem troje pesmi pozabil(!) uvrstiti v 'Dodatek' prve knjige, pesmi Čudna cvetlica, Materino oko in V gozd. Resnica je kaj preprosta. Glede na naravo teh verzov smo se od vsega začetka odločili, da jih uvrstimo v ustrezen cikel druge knjige.«

Poglejmo pa, kaj pravi urednik na str. 365 druge knjige ZD: »*France Dobrovoljc, ki me je opozoril na pesem V god in naslednji dve pesmi* (podčrtal F. D. Tu gre torej še za pesmi Materino oko in Čudna cvetlica!) piše, da je bila Ivanka Tominčeva, pesnikova prva učiteljica, tudi njegova dobrotnica (NRazgl 1967, 378)«.

Zares čudovita logika! Bernik se je torej še pred natisom prve knjige ZD odločil, da omenjene tri pesmi uvrsti v ustrezen cikel druge knjige ZD, čeprav je o obstoju teh pesmi zvedel šele iz moje kritike v Naših razgledih 1967, str. 378!! Če sedaj okvalificiram tako njegovo ravnanje, ne bom rekel, da je »znanstveno« in »čisto«. Saj je potvoril dejstva zgolj zato, da bi rešil svoj »ugled«, ki da sem mu ga kratil z obema svojima poročiloma o 1. knjigi ZD.

To pa še ni vse. Da bi se rešil iz kritičnega precepa, ima urednik še tretjo varianto o teh pesmih. Na str. 364 stoje naslednje njegove besede: »Dodatek uvajajo pesmi V god in Čudna cvetlica iz leta 1891 ter Materino oko, datirano z 20. februarjem 1893. Te pesmi sodijo sicer v prvo knjigo Zbrana dela (Torej le!), vendar jih je urednik uvrstil sem, ne v dopolnilo k prvi knjigi, zato, ker podatki o opombah natančno povedo, kdaj so pesmi nastale in je vsakršna negotovost glede njihove kronologije izključena.«

Najprej: Kdo izmed rojenih Slovencev bi mogel razumeti to prekano skrotovičeno stilistično zverženost? Natančno isto kronologijo dveh izmed gornjih pesmi sem ugotovil že leta 1948 jaz v Slavistični reviji (str. 124), za Golarjevo varianto pesmi V god pa v Kroniki 1954, medtem ko sem prvo objavo te pesmi v Zvončku ugotovil po letu 1954 in jo navedel v svojem prvem poročilu o 1. knjigi ZD. Torej uredniku ni bilo treba prav nič ponovno ugotavljati njihove kronologije. Vrhu tega je za pesem Materino oko znan natančen datum njenega nastanka (20. II. 1893).

V odgovoru na mojo prvo kritiko 1. knjige ZD je urednik pisal o omenjenih treh pesmih, da jih je prihranil za 2. knjigo »glede na naravo teh verzov« in torej ne zaradi njihove še ne trdno ugotovljene kronologije, kakor sedaj trdi v svoji tretji varianti (in če pri tem še pozabimo na njegovo izjavo, da sem ga na te pesmi opozoril jaz v svoji kritiki). V kako ustrezen cikel 2. knjige ZD jih je uvrstil, pa lahko spoznamo po tem, da jih je namestil v poglavje Dodatek (1893—1914). Dve pesmi iz 1891 sedaj paradirata v poglavju pesmi, katerih nastanek se začne z letom 1893...

So pa še druge stvari, ki kažejo na urednikovo »tenkovestnost«. Ko sem v svojem drugem članku o 1. knjigi ZD prišel s strateško rezervno gradiva, ki bi ga urednik moral poznati, če se že loti urejanja Cankarjevega Zbranega dela, in sem tam naštel vrsto pisateljevih še nezbranih, a že objavljenih tekstov, se sedaj urednik skuša izogniti priznanju, da ima podatke od tam. Na str. 364 pravi takole: »Iz popolnosti gradiva v Dodatku — preveril ga je bibliograf Zbranega dela Jože Munda...« (podčrtal F. D.). Po izjavi Jožeta Munde meni (30. januarja in še 1. februarja 1969) je ta za gornjo trditev izvedel šele, ko je imel 2. knjigo ZD v roki...

V poglavju Dopolnilo k prvi knjigi na str. 400 in ss. urednik sicer v začetku nekajkrat citira moje pripombe v Naših razgledih, nato pa nanje pozabi ter skuša napraviti vtis, da je pri zbiranju gradiva za 2. knjigo ZD na te stvari najprej »pozabil« in se šele sedaj (ko se je o njih informiral iz mojih člankov, seveda!) spet nanje »spomnil«.

Zanimiva je tudi pripomba na str. 411, ki se tiče vira za Cankarjevo pesem Slavina. Ko sem kot prepisovalec Franjinih pesmi — torej jih moram dobro poznati — opomnil urednika, naj ne išče virov za omenjeno pesem v raznih letnikih Doma in sveta in v (že ob izidu) zastareli Štaretovi Občni zgodovini, temveč samo v Weissovi »Weltgeschichte«, iz katere si je Cankar ob pesmi prepisal tisto mesto, ki se tiče Slavine in je v njem natančna vsebina njegove pesmi, je urednik z ogorčenjem to zanikal. Zdaj pa vendarle dopušča, da je Weiss »morebiti vir« za pesem...

Po njegovem je najbrž bilo takole: Potem ko si je Cankar iz Weissa prepisal omenjeno mesto, je brž pustil citat vnevar ter šel gradivo za pesem iskat v stare letnike Doma in sveta, pa še v Štaretovo zgodovino.

Naj mimogrede opozorim še na to, da so tudi drugi zastopniki slovenske Moderne poznali in študirali Weissovo zgodovino (gl. Dragotin Kette, ZD II., str. 140 in opomba na str. 308).

Morda sodi to, o čemer sem spredaj govoril, v drobnarije. Hotel pa sem samo pokazati na določene metode in jih hkrati obsoditi. Gre namreč za metode, ki bi se v naši literarni znanosti ne smele uveljaviti.

France Dobrovoljc
Slovenska knjižnica Ljubljana

TEŽAVE Z UČBENIKI ZA KNJIŽEVNOST NA SREDNJIH ŠOLAH

Pouk književnosti na naših srednjih šolah ima še vedno hudo pomanjkljivost: nimamo še dobrega učbenika za književnost. Imamo sicer slovensko berilo v dveh knjigah, svetovno književnost v dveh debelih knjigah, srbohrvaško v dveh drobnih knjigah — poleg teh se poslužujemo še Janeževega pregleda slovenske književnosti, dveh knjic besedne umetnosti itd., torej najmanj devetih knjig samo za književnost. Iz te grmade moramo učitelji književnosti trudoma izbirati berila, oznake piscev, najnujnejšo literarno teorijo, da postane snov za dijake prebavljiva. V razredu je treba to snov počasi podajati, da si dijaki lahko kaj zapišejo. Nobeden omenjenih učbenikov namreč ne ustreza povsem učnemu načrtu in šolskim zahtevam, in dijaki se v njih nekako izgubijo. Tako smo v težavah predavatelji in dijaki. Ali naj zahtevamo od dijakov snov, kakor jo predavamo ali kakor je v raznih učbenikih? Kako usklajevati sestavke, ki so v vsakem učbeniku razvrščeni po drugačnih načelih? Ali naj dijaki nosijo k vsaki uri slovenščine poleg slovnice še tri, štiri debele knjige književnosti? Ali... Pa pustimo vprašanja in se ustavimo ob sedanjih berilih za slovensko književnost, in sicer ob slabostih teh beril, ki so posebno očitne v prvi knjigi. O dobrih straneh prve knjige je svoj čas že pisal B. Paternu.

Berilo za slovensko književnost, za izbrano slovensko besedo, ki bi tudi po tehnični opremi moralo biti od vseh učbenikov najlepše, je že na pogled grdo. Ze strogi komisij-sko zeleni ovitek, ki se kmalu strga, mora biti dijaku zopr. Papir je tak kakor za šund najslabše vrste. Tiskarsko črnilo se maže, da si je po uporabi učbenika skoraj treba